

Универзитет у Београду
Факултет политичких наука
Политиколошко одељење

Одлуком Наставно–научног већа Факултета политичких наука Универзитета у Београду, од 21. фебруара 2019. године, именована је Комисија за преглед и оцену докторске дисертације кандидата Михаила Бркића под насловом „Вахабитско учење и пореска политика у арапским монархијама Залива”, у саставу: др Драгана Митровић, редовни професор, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, др Дарко Танасковић, редовни професор Филолошки факултет Универзитета у Београду, др Зоран Крстић, редовни професор, Православни богословски факултет Универзитета у Београду.

Комисија је прегледала и оценила подобност наведене докторске дисертације за јавну одбрану и сходно томе Наставно-научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду подноси

ИЗВЕШТАЈ
О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

1.1. Основни подаци о кандидату

Михаило Бркић (1966, Београд) дипломирао је 1991. године на Економском факултету у Суботици - Одељење у Новом Саду, Универзитета у Новом Саду, на Смеру за међународне економске односе. Академски назив магистра економских наука стекао је 2010. г., на истом економском факултету, Универзитета у Новом Саду. У складу са позитивним законским прописима кандидат је 2017.г. уписао

трећу годину докторских академских студија на Факултету политичких наука, Универзитета у Београду, на изборном подручју Међународна политика, у оквиру студијског програма Међународне и европске студије.

Кандидат је у периоду 2010-2014.г. био на дужности Изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Држави Кувајт, на резиденцијалној основи. Исту дужност на нерезиденцијалној основи обављао је у Држави Катар и Републици Јемен. Током четворогодишњег мандата у својству амбасадора у Држави Кувајт радно је покривао и Краљевину Саудијску Арабију како пре, тако и након што су 2012. г. успостављени дипломатски односи Републике Србије са овом земљом. У својству именованог амбасадора (без предаје акредитива) пратио је дешавања у Краљевини Бахреин, а првих година свог мандата и у Уједињеним Арапским Емиратима.

У периоду 2000-2004.г. кандидат је био члан Извршног одбора Скупштине града Новог Сада задужен за финансије. Током мандата кандидат је имао непосредан професионалан увид у примену Закона о буџетском систему Републике Србије, системског закона који је реafirмисао улогу појединих пореских облика и система опорезивања у целини, са циљем повећања укупних јавних прихода и стабилизације јавних финансија Републике Србије.

У периоду 2005-2010. и од 2014. до данас, кандидат је запослен у Фонду за развој/Развојном фонду АП Војводине, специјализованој јавно-кредитној институцији Покрајине. Обављао је функције директора, заменика директора и вишег стручног сарадника. У периоду 1996-1999. био је помоћник директора за маркетинг и члан управног одбора ИП Матице српске, Нови Сад.

Кандидат је од 2006. до данас члан председништва Савеза економиста Војводине, најзначајнијег струковног удружења економских стручњака у АП Војводини. Члан је Војвођанске политиколошке асоцијације (ВПА).

1.2. Подаци о стручним радовима и предавањима

1.2.1. Чланци у научним часописима

„Правне школе сунитског ислама и осврт на порески приступ Ибн Таимије и Мухамеда Абд Ал-Вахаба“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, ЛП 1 (2018), 377-397, УДК 3, ISSN 0550-2179, eISSN 2406-1255 (M24), СР-Каталогизација у публикацији Библиотеке Матице српске, Нови Сад 34(082) Зборник радова = Collected papers/Правни факултет у Новом Саду.

1.2.2. Чланци у другим часописима, дневним и политичким недељницима

„Razlike u percepciji i pravnim posledicama Biblije i Kurana“, *Politikon*, br. 20/2018, 36-45, ISSN 2217-883X

Кандидат је током 2017. и 2018. објављивао ауторске текстове у вези са политичком и економском ситуацијом у Заливу и на Блиском истоку у дневним и недељним штампаним и он-лајн новинским издањима, *Новом Магазину* и *Новој српској политичкој мисли*.

1.2.3. Предавања

За време службовања у Кувајту, кандидат је одржао предавања на Америчком универзитету у Кувајту (American University of Kuwait) проблематизујући историјску генезу национално-религијских конфликта на простору бивше Југославије. На анализирању и упоређивању ових конфликта на Балкану са онима на Блиском истоку и даље сарађује са професором Џорџом Иранијем (George Irani), ванредним професором на Катедри за међународне односе тог универзитета (The College of Arts and Sciences - International Relations at the American University of Kuwait). Кандидат је одржао предавања о исламу и политичкој ситуацији на Блиском истоку, као и ситуацији у земљама Залива, на Правном факултету Универзитета у Новом Саду (2012.г.); Факултету за европске правно-политичке студије, Универзитета Едуконс у Новом Саду (2016.г.); На Факултету за правне и пословне студије *др Лазар Вркатаић*, у Новом Саду (2016. и 2017.).

1.3. Основни подаци о дисертацији

Одлуком Универзитета у Београду – Веће научних области правно-економских наука од 10. јула 2018.г. одобрена је израда дисертације „Вахабитско учење и пореска политика у арапским монархијама Залива” кандидата Михаила Бркића.

Дисертација је у погледу форме и садржаја урађена у складу са правилима Универзитета и ФПН, А4 формата, фонт Times New Roman 12, проред 1,5, маргине 30 мм на укупно 303 страна, од којих 286 страна текста дисертације и 17 страна литературе и прилога, као и странице са биографијом кандидата. Рад садржи 8 табела, 2 хистограма и 13 осталих графикана. Дисертација, пре садржаја, има 1 страницу са подацима о комисији и 8 страница резимеа на српском и енглеском језику.

Оригиналност текста дисертације анализирана је програмом Универзитетске библиотеке и порталом Valtez и успешно је прошла проверу. Ментор, проф. др Драган Веселинов, је о томе обавестио продекана III степена студија на ФПН 3. априла, 2019.г.

2. Предмет и циљ дисертације

Истраживачки проблем којим се бави ова докторска дисертација је однос вахабитског учења и пореске политике у арапским монархијама, чланицама Већа за сарадњу у Заливу (GCC).

Предмет истраживања дисертације је однос вахабитског учења према непосредним порезима који се тичу физичких лица, односно личним порезима на укупан приход и имовину. Дисертација исламски порески облик закат, који није само световна пореска обавеза него и један од стубова вере, види као препреку за примену других личних пореза у исламском пореском систему, посебно у контексту вахабитског буквалног читања текста Курана. Дисертација указује на антииновативност, као општи приступ вахабизма у тумачењу светих списа. Антииновативност ограничава могућност непосредног опорезивања физичких

лица, ван заката, без обзира на последице по буџетску равнотежу. Тако је проблем иновирања заката, кроз увођење других непосредних пореза на имовину и приход физичких лица, у друштвеном миљеу којим доминира вахабистички религијско-политички модел, најуже поље истраживања ове дисертације.

Истраживачки циљ Дисертације био је утврђивање ширине пореске реформе у арапским монархијама Залива, посебно у вези са прихватањем, или одбацивањем појединих пореских облика, који су уобичајено примењују у свету. Указујући да вахабистичко учење даје религијско-идеолошке оквире за конципирање пореске политике, рад је имао и шири циљ да укаже на утицај тог учења на све аспекте политике у кључној земљи GCC, Краљевини Саудијској Арабији. Истицањем утицаја вахабитског учења на економске процесе, дисертација доприноси и бољем разумевању културних образаца који утичу на природу политичких и привредних одлука у земљама GCC, као и смеру тамошњих друштвених промена.

Истраживачки методи коришћени у Дисертацији су статистички метод корелационе анализе, (коришћењем SPSS програмског пакета) и компаративни метод, анализа и научно објашњење.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Почетна претпоставка истраживања је била да ће арапске монархије Залива прибећи реформама својих пореских система, као последица умањења буџетских прихода због колебања светских цена фосилних горива. Пореска реформа у земљама GCC има за циљ избегавање сценарија кризе јавних финансија. Основна хипотеза је била да ће се пореске реформе односити на увођење нових индиректних пореских облика, али да под утицајем верског учења неће доћи до имплементације пореза којима се непосредно терете приходи и имовина физичких лица, мимо постојећих дажбина уоквирених закатома као исламском пореском обавезом.

Током израде дисертације, Краљевина Саудијска Арабија, Уједињени Арапски Емирати (УАЕ), и Краљевина Бахреин, су у своје пореске системе заиста и

имплементирали порез на додату вредност (ПДВ), као индиректну пореску дажбину. Остале земље GCC су ту могућност најавиле за наредне године. Истовремено, ни у једној држави чланици GCC није било најављена реформе пореске политике у области непосредног опорезивања физичких лица.

Дисертација је, кроз приказ постојећих пореских система земаља GCC и анализу неинновативности вахабитског учења, као и кроз процењивање вероватноће настанка политичког ризика у Краљевини Саудијској Арабији у случају имплементације непосредних пореза мимо оквира заката, потврдила основну хипотезу. Истраживањем је потврђена зависност пореске реформе од вахабитског учења, односно да постоји утицај тог учења на карактеристике пореске политике земаља GCC.

4. Кратак опис садржаја дисертације

У односу на пријаву докторске дисертације, кандидат је у договору са ментором унео само мање измене у структуру дисертације, које нису суштинске природе. Измене су допринеле бољем току излагања, прегледности рада и позитивно утицале на његов укупан квалитет.

Ове измене су највидљивије у другом и четвртом поглављу. У другом поглављу је убачена додатна целина у којој је осим општег показатеља привредног развоја и дисперзије прихода домаћинства, бруто домаћег производа (БДП) и Гини коефицијента, упоредно приказан и Индекс хуманог развоја. Поређењем ова три показатеља додатно је анализиран општи животни стандард становништва у GCC, који је упоређен са оним у земљама ЕУ, САД, Србији и другим републикама бивше СФРЈ. Приказан је и осврт на социјалну и демографску структуру земаља GCC. Истовремено је статистичко истраживање, у односу на пријаву, проширено са периода 2000-2015. на период 2000-2017, односно 2018, свуда где је било могуће прикупити податке, имајући у виду моменат завршетка рада, а то је први квартал 2019. У четвртом поглављу је у оквиру целине о коренима вахабизма, анализиран садржај Књиге о монотеизму (Китаб ал Тавхид) кључног дела М. Абд

ал-Вахаба. Наслов петог поглавља дисертације је проширен, сада гласи: Исламски порески систем и пореска евазија у исламу. Такав наслов даје прецизнији опис садржаја петог поглавља. Кандидат је у односу на пријаву, осим поменутих проширења и у неким другим поглављима извршио додатне поделе на целине, односно прецизирао поднаслов, што је приказано у садржају. Као резултат допуна добијен је прегледан, логички структуриран и лако читљив текст.

Садржај докторске дисертације Михаила Бркића је подељен на седам поглавља и део са прегледом литературе и прилозима, који је означен као осма целина. Увод је прво поглавље, затим следи пет тематских поглавља, и на крају седмо поглавље - закључак.

У уводном поглављу, кандидат је у складу са основним стандардима научне методологије приказао проблем, предмет, претпоставке истраживања, циљ и тему истраживања, као и истраживачке методе. Проблем истраживања, однос вахабитског учења и пореске политике у земљама GCC, разматран је и у контексту актуелних политичких односа у GCC, као и у контексту конфесионалне структуре становништва и географског простора у коме се налазе земље GCC. Изабране истраживачке методе су у складу са постављеним истраживачким проблемом и циљем истраживања.

Статистичким истраживањем, израчунавањем на основу примене „Пирсоновог коефицијента“, истраживањем приказаним у другом поглављу рада, утврђен је интензитет и смер корелационе везе између показатеља економског развоја у земљама GCC, са једне стране и кретања цена сирове нафте и природног гаса на светском тржишту, са друге стране. Објашњени су и упоређивани показатељи економског развоја: Бруто домаћи производ - БДП (GDP); БДП по становнику (GDP per capita); БДП мерен према паритету куповне моћи (GDP PPP); БДП по становнику мерен према паритету куповне моћи (GDP per capita PPP), Краљевине Саудијске Арабије, Државе Катар и Државе Кувајт и корелациона веза тих економских показатеља са кретањима светских цена нафте и гаса. Доказана је врло јака корелациона веза, односно зависност кретања економских показатеља БДП од кретања светских цена сирове нафте и природног гаса. Анализиран је и

раст популације у посматраним земљама, тако је у другом делу статистичког истраживања у оквиру социо-економске анализе приказан бруто национални доходак - БНД (GNI) и БНД по становнику (GNI per capita) земаља ГЦЦ према оним у европским државама, САД и државама наше регије. Приказани су, такође, и упоређени Гини коефицијент (GINI index, GINI ratio) и Индекси хуманог развоја (HD Index). На тај начин је анализирана равномерности расподеле прихода и богатства у посматраним друштвима, односно социјални стандард становништва свих шест земаља GCC. Дисертација је кроз коришћење поменутих статистичких показатеља указала на неравномерност дистрибуције прихода према укупном становништву GCC.

Закључак овог другог дела статистичког истраживања, приказаног у другом поглављу Дисертације, је да у земљама GCC постоји уочљива неравномерност расподеле прихода према укупном становништву, па тиме и веће социјалне разлике. Без обзира на високу позиционираност земаља GCC на међународној скали, којом се степен привредне и друштвене развијености мери према величини БДП по становнику, применом Гини коефицијента и Индекса хуманог развоја уочљиво је да животни стандард у земљама Залива заостаје у односу на онај који има становништво развијених земаља Европе и САД. Управо због ове чињенице у другом делу рада анализирана је и резидентна популација GCC која нема држављанство ни једне од земаља чланица, а која је врло бројна. Приказан је удео странаца у укупном становништву, земље порекла, као и најчешћа занимања којима се баве страни радници у GCC.

Опадање јавних прихода, уз задржавање истог нивоа јавне потрошње, као и велики пораст становништва, узроци су пореске реформе. Резултат статистичког истраживања потврђује да је реформа система опорезивања у GCC, увођењем пореза на додатну вредност, узрокована падом светских цена нафте и гаса и жеље да се пад прихода надомести новим пореским извором. Пореска реформа нема за циљ да утиче на уједначавање прихода становништва земаља GCC.

Статистичко истраживање је потврдило потребу за променом модела економског развоја. Увођење нових пореза у пореске системе земаља GCC један је од елемената економске реформе, са циљем проширења пореског обухвата и успостављања буџетске равнотеже и у условима ниских цена енергената. Кандидат је у трећем делу Дисертације дао преглед актуелне пореске политике сваке од земаља чланица GCC. На основу тог прегледа, упркос тензија у политичким односима између појединих земаља чланица, јасно су видљиве подударности постојећих пореских система земаља GCC и смер њихове реформе. У трећем делу Дисертације, кандидат је приказао и историјски развој Већа за сарадању у Заливу (GCC). Анализирао је и објаснио узроке затегнутости у односима између поједних земаља чланица. Продубљено политичко сукобљавање између Саудијске Арабије и Ктара имало је последице на раније договорену, а потом нереализовану, истовремену имплементацију пореза на додату вредност (ПДВ) у пореске системе GCC. Неке земље GCC су увеле ПДВ у своје пореске системе управо током израде дисертације. Порез на додату вредност је индиректни порез. Међутим, ни у једној земљи чланици GCC није било покушаја да пореска реформа обухвати област директног, односно непосредног опорезивања физичких лица. Није било иницијатива за увођење пореза на имовину и пореза на укупан приход грађана, или пореза на наслеђе и поклон, ван пореског оквира који се већ примењује и који је дефинисан закатома.

Закат је не само исламски непосредни порез, него и један од пет стубова вере муслимана, који су утврђени текстом Курана. Закат је истовремено непроменљиви садржај Курана и директна пореска дажбина верника. Кандидат у четвртном делу дисертације закључује да закат спаја пореску политику исламске државе и основе верске доктрине муслимана. Дисертација доказује да је неприхватање увођења новотарија у порески оквир заката, односно неиновативност у поступку опорезивања физичких лица, у вези са једним од кључних принципа вахабитског учења – принципом бид'а. Бид'а је неиновативност у тумачењу порука текста Курана, односно неприхватање иновирање правила дефинисаних светим списима ислама. Истовремено, међутим, вахабизам, као историјски настао обновитељски покрет у исламу, не одбацује реформе муслиманског друштва. Вахабити себе доживљавају као најдоследније настављаче и чуваре традиција првих муслимана.

Дисертација је због тога, у истом четвртном делу, приказала политички и културолошки контекст настанка и првобитног развоја ислама на Арабијском полуострву. Указано је на различити значај текста светих књига Курана и Библије као извора права, за друштвено уређење хришћанских и муслиманских заједница на Блиском истоку. Анализа извора исламског права показала је сличности и разлике између четири универзално прихваћене сунитске правне школе, ханафитске, маликитске, шафитске и ханбалитске. Ханбалитска школа не прихвата лично расуђивање односно доношење личног суда о правном проблему за кога не постоји директни, или аналогни одговор и објашњење у тексту Курана и сунама. Дисертација у овом четвртном делу указује на значај неоханбалитског теолога Ибн Таимију, који је се бавио проблемима пореске политике, али је утицао и на касније учење Мухамеда Абд Ал Вахаба, утемељивача доктрине вахабизма. Рад је приказао и актуелни друштвени контекст вахабизма, нарочито присутан у Саудијској Арабији. Анализиран је међусобни однос и разликовање салафизма и вахабизма. Приказом случаја принудне наплате пореза у Саудијској Арабији, објашњен је и концепт асабије, тј. важност племенско-родовских, односно клановских веза у Саудијској Арабији и другим државама GCC. Асабија спречава довршетак институционалне изградње држава у GCC. Размотрен је и анализиран такфиризам – као појава карактеристична за вахабитско учење, који представља средство вахабистичке идеолошке супремације у међумуслиманским односима. Кандидат износи став да вахабизам није само верско учење него и идеолошко-политички концепт уз помоћ кога се учвршћује унутрашњи државни идентитет и политика Краљевине Саудијске Арабије, посебно због тога што вахабизам и јесте настао срастањем теолошке доктрине Мухамеда Абд Ал Вахаба и политичког деловања Мухамеда Ибн Сауда, оснивача краљевске династије Сауд.

У петом делу Дисертације анализиран је исламски порески систем. Приказани су порески облици, односно извори јавних прихода, и начин расподеле, односно јавни расходи исламске државе. Осим заката, анализирани су још настанак и примена других традиционалних исламских пореза и јавних дажбина. Обрађени су тако порески облици хомс, фај, облици фаја - цизија и харач, исламске царине и таксе. Указано је да расподела јавних средства, односно функције које треба да

финансира буџет исламске државе проистичу из текста светих списа и односе се на социјалну политику, здравствено и пензионо осигурање, одбрану и унутрашње послове, правосуђе, општу јавну администрацију, образовање, изградњу инфраструктуре и општи стандард. Анализиран је проблем избегавања плаћања јавних дажбина, посебно из угла имплементације савремених пореских облика у исламски фискални систем. Закључак петог поглавља дисертације је да међу исламским правним и економским стручњацима нема сагласности о прихватљивом обиму пореске реформе, односно врсти пореза и пореских основица који би, мимо традиционално утврђених дажбина, могли бити имплементирани у савремени исламски порески систем.

У вахабитском контексту би се до измене пореске политике могло доћи дедуктивном аналогijом и консензусом угледних вероучитеља-иџмом, али не и личним судом верника. Пореске власти могу да покажу флексибилност, или ригидност при одабиру и примени пореских облика, у зависности од тога да ли је експлицитно, словом Курана и суна о том избору већ пресуђено, као у случају заката. На крају шестог поглавља рада процењивана је вероватноћа појаве политичког ризика у Саудијској Арабији, у случају увођења непосредних пореза мимо оквира заката. Закључено је да је таква вероватноћа велика.

Коначно, у седмом делу дисертације, у закључним разматрањима, кандидат Михаило Бркић представља синтезу резултата истраживања и пружа потврдан одговор у погледу научне оправданости полазне претпоставке о неопходности пореске реформе у GCC и лимитима у њеним остварењима, где ограничења настају под утицајем религијског фактора. Закључак спроведеног истраживања и анализе, потврђује проблем мешања вере са идеологијом. На тај проблем земље GCC, као и највећи део света ислама, и даље немају одговор. Проблем се одражава на државне политике, у сваком њиховом аспекту, укључујући и онај порески.

Одговор на питање да ли постоје и где су дозвољене границе модернизације ислама, тако остаје отворен. У тражењу одговора на поменуто питање, закључак Дисертације различито посматра модернизаторски и иновативни карактер и

капацитет ислама, посебно када је реч о религијском усмерењу и друштвеном искуству вахабитских заједница. Пореске политике је могуће модернизовати у оном делу пореских облика и обвезника на које се не односе јасне поруке из текста Курана и Мухамедове суне. Тамо где су те поруке јасне, као у случају заката, порески облици не могу бити иновирани, нити круг обвезника проширен. Због тога примена новотарија, односно нових решења, у непосредном опорезивању физичких лица није дозвољена.

У овој дисертацији и њеном закључку порези и пореска реформа су искоришћени као предмет индуктивне анализе. Анализиран је проблем ограничења у реформи непосредног опорезивања физичких лица, који даје одговор на опште питање граница модернизације муслиманских друштава, а посебно оних вахабитских, у арапским монархијама Залива.

5. Остварени резултати и научни допринос

Кандидат је изабрао да истражи тему која захтева изразито мултидисциплинаран приступ проблему. Проблем односа вахабитског тумачења ислама и пореске политике у арапским монархијама Залива (GCC) до сада није на систематичан и свеобухватан начин обрађен у домаћој политиколошкој и економској мисли. Претходно професионално искуство, у пословима спољне политике и пословима јавних финансија, као и истраживачки приступ у сагледавању специфичних изазова који стоје пред доносиоцима пореских одлука у земљама GCC, омогућило је кандидату да у изради дисертације адекватно и са мером комбинује научно-теоријски и практично-емпиријски приступ предмету истраживања, што даје додатни квалитет и оригиналност дисертацији.

Адекватним истраживачким приступом докторанд је потврдио општу хипотезу о утицају верског наратива на пореску политику у друштвеном окружењу формираном под утицајем вахабистког учења. Комисија констатује да је кандидат у свом истраживању пружио уверљиву аргументацију за своје коначне закључке.

Прегледом постојеће литературе уочено је да тема односа вахабистичког учења и лимита у конципирању пореских политика, као и примени одређених пореских облика, готово у опште није обрађена, не само код нас, него и у иностраним истраживачким круговима. На супрот истраживања ограничења у исламском банкарству, која су проучавана и позната у земљама конвенционалног евро-америчког банкарства, као и у научној јавности и пословним круговима у Србији, евро-америчка пореска анализа не посвећује довољно пажње капацитету исламске пореске политике. У прегледаном докторском раду је због тога коришћена референтна страна и домаћа литература, у обиму који је ограничен поменутом чињеницом да предмет истраживања утицаја вахбитског учења на конципирање савремене пореске политике у GCC није у већој мери обрађен ни код нас, нити у ширем евро-америчком научном контексту. Осим коришћене литературе, која у највећој мери потиче из научних часописа са енглеског говорног подручја, урађено статистичко истраживање корелационе везе варијабли бруто домаћег производа и светских цена енергената, анализа података из изворних докумената, као и текстова из других часописа и новинских чланака, уз преко 530 фуснота, су били умесан допринос квалитету и научној валидности остварених истраживања, у докторској дисертацији кандидата Михаила Бркића. Према мишљењу чланова Комисије, приложени списак теоријске литературе, употреба релевантне примарне грађе и избор одговарајућих метода истраживања, сведоче о томе да је кандидат одговорно и уредно спровео неопходне истраживачке активности. Докторска дисертација је писана академским језиком, али је њен стил разумљив и јасан тако да омогућава лако читање текста.

У погледу конкретног научног доприноса, дисертација Михаила Бркића је значајна за више политиколошких, економских, правних, социолошких и културолошких дисциплина, а посебно у оном делу у коме поменуте дисциплине изучавају савремени и историјски контекст друштава и држава, као и привреда на Блиском истоку, посебно у арапским земљама Персијског залива. Иако је ова проблематика често изучавана последњих година, па и у нашој средини, вахабитско учење је предмет интензивног интереса научне, али и шире јавности код нас и евро-америчком простору заправо тек након ратова у Босни и Херцеговини и после терористичког напада на САД, 11. септембра 2001.г.

Вахабизам је најчешће изучаван у контексту безбедносних изазова, политичког система у Краљевини Саудијској Арабији, или као културолошки инцидент - регресивна културолошка појава у глобалном стремљењу ка либерализацији. Економски аспект вахабизма, а посебно његов порески сегмент, који повезујући право и економију представља једну од главних функција сваке државе, остао је ван фокуса јавности, па и научног интереса.

Потврдом хипотезе о вахабитском учењу као могућем фактору ограничења пореске реформе у ГЦЦ, у делу непосредног опорезивања физичких лица, Дисертација даје подстицај разумевању неких од предуслова које би требало имати у виду приликом процене могућности за успешну и неконфликтну промену економско-политичког система земаља GCC. Истраживање доказује да у земљама GCC, а нарочито Краљевини Саудијској Арабији, одржавање постојећег концепта друштвене и државне организације, засноване на изразито конзервативним верским доктринама, јесте ограничавајући фактор за задржавање њиховог стабилног макроекономског и политичког развоја. Дисертација, међутим, потврђује да промена таквог статичног и традиционалистичког друштвеног модела, не зависи само од тренутне спремности и политичке воље носилаца власти у GCC. Обим и успешност реформи у GCC, па и у делу који се тиче пореске политике, у вези је са културолошким моделом, чија брза промена није могућа без ризика од унутрашњег сукобљавања.

Резултат истраживања ове докторске дисертације указује на међузависност економије и културолошког дискурса који постоји у GCC. Такав дискурс у пореском контексту до сада није обрађиван код нас, због тога резултат истраживања има значај за нашу научну и друштвену јавност. Допринос истраживања лежи у томе што оно на оригиналан начин приступа процени и објашњењу обима и смера друштвено-политичких промена у Саудијској Арабији и GCC. Приступ и резултат истраживања кандидата Михаила Бркића, раздваја модернизаторско-реформски капацитет вахабитског учења од његове неиновативности. Такав приступ могао би имати посебан значај за аналитичаре у нашој средини, који се баве проценама економског и политичког развоја у

земљама GCC, уз чињеницу да тај развој, односно његов кризни потенцијал може да утиче и на наше просторе.

6. Закључак

На основу критичког прегледа целокупног садржаја докторске дисертације, чланови Комисије једногласни су у оцени да је докторска дисертација кандидата Михаила Бркића „Вахабитско учење и пореска политика у арапским монархијама Залива ” у кључним елементима израђена према одобреној пријави, на коју је своју сагласност дало Наставно-научно веће Факултета политичких наука и потом Веће научних области правно-економских наука Универзитета у Београду.

Комисија сматра да докторска дисертација представља производ самосталног теоријског рада и спроведеног истраживања кандидата, те да су у њој систематизована постојећа научна сазнања о предмету истраживања и представљена нова сазнања до којих се дошло спроведеним истраживањем. Прегледана дисертација представља логичку и заокружену целину у чијој су изради поштовани сви стандарди писања научних радова

Дисертација по свом садржају, коришћеној методологији и оствареним резултатима представља комплексну и изразито мултидисциплинарну анализу важне политичко-економске теме, као и теме из области јавних финансија, део резултата дисертације се може сматрати значајним научним доприносом. Мултидисциплинарност у истраживачком приступу обједињава правне, економске, историјске, културолошке, социолошке и политичке аспекте анализираних проблема - односа вахабитског учења и пореске политике у монархијама Залива. Тако учињена анализа олакшава разумевање друштвених процеса који се одвијају у арапским монархијама Залива и помаже увиду у развојне перспективе тих држава и њихових друштава.

На основу укупне анализе садржаја, чланови Комисије оцењују да докторска дисертација кандидата Михаила Бркића представља оригинално и вредно научно

дело, настало самосталним истраживачким радом, и да као такво има довољну теоријску и практичну вредност да би могло бити јавно брањено.

Имајући у виду значај истраживања и проблематике, резултате истраживања и изведене закључке, Комисија позитивно оцењује докторску дисертацију „Вахабитско учење и пореска политика у арапским монархијама Залива“ кандидата Михаила Бркића и једногласно Наставно-научном већу Факултета политичких наука у Београду

ПРЕДЛАЖЕ

- да Наставно-научно веће Факултета политичких наука Универзитета у Београду прихвати позитивну оцену докторске дисертације „Вахабитско учење и пореска политика у арапским монархијама Залива“ кандидата Михаила Бркића.

- да Наставно-научно веће Факултета политичких наука Универзитета у Београду стави на увид јавности оцењену докторску дисертацију и саму оцену дисертације у законски предвиђеном року, као и да одлуку о оцени дисертације за јавну одбрану упути Већу научних области правно-економских наука Универзитета у Београду, образује Комисију за одбрану и одобри јавну одбрану наведене докторске дисертације.

У Београду, . априла 2019. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

Проф. др Драгана Митровић

Проф. др Дарко Танасковић

Проф. др Зоран Крстић